

Recensioner

Upheavals of Thought – The Intelligence of Emotions

Martha C. Nussbaum

Cambridge University Press 2001. 765 s. ISBN 0-521-46202-9

När vi hamnat mellan Molly Blooms solkiga lakan har vi äntligen funnit den moraliskt relevanta kärleken, en kärlek som säger ja till livet och sexualiteten, till människor som äter kött, skiter och kopulerar. Men som har humor. I *Upheavals of Thought* vänder den perfekta, kontrollerade och bildade Martha C. Nussbaum uppochner på konventionerna.¹ Jag håller med Nussbaum. Som kvinna kan man inte annat än sympatisera med Joyces Molly som tar sig en och annan älskare, kanske flera, och knappt bemödar sig om att hålla isär dem i tankarna, när maken Leopold blivit impotent av för mycket filosoferande.

Upheavals of Thought är en bok på hela sju hundra sidor, trots att detaljer inte är något för Nussbaum, men den är underhållande. Boken är dock inget för den otåliga filosof som tjarar ”kom till saken nån gång”. Nussbaums metod, att analysera litterära verk (Odysseus är bara ett i raden) för att få fram argument, är tidsödande. Men förförisk.

Tankens jordskred – *upheavals* – är förstås känslorna, som *är* tankar och som orsakas av våra behov. Det sistnämnda är en av de två – för mig – viktiga saker som boken innehåller och som jag inte till fullo insett tidigare: att många emotioner uppstår ur kroppsliga behov samt att en viss sorts stolthet är unik för människor och innebär ett förnekande av dessa behov.

Att känslor, emotioner, är tankar är inget nytt för en Nussbaumläsare. Det nya är dels utvecklingsperspektivet och därmed att emotioner inte behöver vara fullständiga propositioner, dels att emotionerna någorlunda sätts in i ett moralteoretiskt sammanhang. Emotioner ingår i det goda livet och det praktiska förnuftet, tvärt emot vad Nussbaums in-

¹ Nussbaums böcker handlar till alltför stor del om henne själv; en recension av en Nussbaumprodukt måste därför säga något elakt om författaren.

spiratörer stoikerna hävdade. Med stoikernas hjälp avvisar Nussbaum argumentet att emotioner inte har något tankeinhåll och därför inte *kan* ingå i till exempel en praktisk slutledning: emotioner är värderande kognitioner.

Upheavals of Thought består av tre delar. Den första delen innehåller Nussbaums teori om emotioner, den andra och den tredje delen innehåller det normativa materialet. I dessa senare delar argumenterar hon för emotionernas plats i moralen och mot följande invändningar. (1) Emotioner, som uppstår ur behov och otillräcklighet, handlar i för hög grad om subjektets bristande kontroll för att kunna vara en del av det goda livet. (2) Emotioner är partiska, eftersom det vi har känslor inför är sådant som är viktigt för oss själva. Dessutom är de emotioner vi har senare i livet påverkade av våra tidiga erfarenheter och kan därför, ytligt sett, vara irrationella. (3) Emotioner är ambivalenta: vi hatar samma personer som vi älskar. Beroendet som leder till kärlek och tacksamhet leder också till ilska och hat. Dessa invändningar besvaras i relation till medkänsla i den andra delen och i relation till kärlek i den tredje delen. Att försvara medkänsla ur moralisk synvinkel är inte så svårt, då är det värre med den kaotiska och partikulära kärleken. Nussbaum undersöker tre olika försvar för kärlek: det platonska, det kristna och det romantiska. Alla tre klättrar dock för högt upp på kärlekens stege, tappar kontakten med verkligheten och förstärker negativa, infantila drag som skam och avund, vilket leder till sexism och rasism, anser hon och rekommenderar en mer vardaglig kärlek som den moraliskt och politiskt relevanta: Molly Blooms. Denna recension koncentrerar sig på den första delen, emotionsteorin, och på vissa tveksamheter i densamma, samt berör det allra sista: den vardagliga kärleken.

INTENTIONALITET OCH AFFEKT

Nussbaum försöker besvara frågan "Vad är en emotion?". Projektet är kanske gammaldags och naivt (varför skulle vi ens tro att alla fenomen vi kallar känslor har något viktigt gemensamt?), men syftet är att ge en *humanistisk* förståelse av människan. Definitionen måste därför rimma någorlunda med common sense och enligt common sense är en emotion både intentional, den handlar om något, och affektiv, den känns. Det är antagligen det senare som gör att vi i allmänhet skiljer mellan emotioner och kognitioner. Detta, att förena den intentionala egenskapen med den affektiva, är Nussbaums och emotionsteorins största svårighet. Kort sagt är problemet att förena en som det tycks mental egenskap, intentionaliteten, med en som det tycks kroppslig, affekten, i ett och samma fenomen, emotionen. Lite annorlunda formulerat: vilken är relationen

mellan kognitionen och emotionen? Nussbaum tror på identitet, andra har försökt med kausalitet, konstitution eller kausalitet och konstitution.

I artikeln "Emotioner som värdeomdömen" (1997) presenterar Nussbaum sin kognitiva syn på emotioner och, enligt henne själv, går hon på som om en emotions kognitiva innehåll "has some handy linguistic translation that could, in principle, be made by the subject of the emotion" (2001, 90). I *Upheavals of Thought* reviderar hon alltså detta. Det första kapitlet är en utvidgad version av den tidigare artikeln och innehåller vinkar om förändringar och tillägg som kommer i de följande kapitlen. Den senare versionen har tappat i både koncentration och klarhet.

Den utvidgade teorin ska vara förenlig med att små barn och djur har kognitiva emotioner samt med att vår tidiga barndom påverkar de emotioner vi har senare i livet. Nussbaum refererar en mängd undersökningar av djur (hundar, schimpanser, råttor) för att visa att djur har kognitioner, men också undersökningar och berättelser som ska visa att de har emotioner. Har djur kognitioner och emotioner, så är det inte omöjligt att de har kognitiva emotioner. För att tillskriva djur och små barn kognitiva emotioner, behöver vi, påstår Nussbaum, följande:

... a multifaceted notion of cognitive interpretation or seeing-as, accompanied by a flexible notion of intentionality that allows us to ascribe to a creature more or less precise, vaguer or more demarcated, ways of intending an object and marking it as salient. (2001, 129)

I början av boken låter det lite annorlunda: "Emotions, I shall argue, involve judgments about important things..." (2001, 1). Dessa viktiga saker är ting och personer knutna till subjektet och ingår i subjektets planer och projekt. De är, som Nussbaum formulerar det, viktiga för subjektets blomstrande, varför emotioner är *eudaimonistiska* värdeomdömen. Men att de är eudaimonistiska betyder inte att de är egoistiska, i alla fall inte i någon snäv mening. I första kapitlet identifierar Nussbaum sin sorg vid moderns bortgång med omdömet "[a]n enormously valuable part of my life is gone" (2001, 77). Värdeomdömen är för Nussbaum en typ av trosföreställningar och den som accepterar trosföreställningen att hans eller hennes älskade mamma dött känner sorg. Den som inte känner sorg, har inte riktigt förstått att modern dött, eller så älskade han eller hon inte modern.

Nussbaums kognitiva teori är inte så dum som den låter. Den är sofistikerad och kan förklara komplexa känslöfenomen, bland annat tack vare två av varandra oberoende distinktioner: dels mellan bakgrunds- och situationsemotioner, dels mellan allmänna och specifika emotioner. En kvinna kan känna en allmän bakgrundslika mot diskriminering av

kvinnor, vilken blir en allmän men situationsbunden ilska, när den dras fram i förgrunden av en specifik situationsbunden ilska över en oföret mot henne själv, såg på jobbet. Nussbaum skiljer också mellan objektlösa sinnesstämningar och emotioner (2001, 133), och hon anser att emotioner kan vara omedvetna. Hennes teori kan faktiskt klara av många av de arton (tror jag det är) skillnader mellan emotioner och trosföreställningar som Annette Baier insisterar på i sin "What emotions are about" (1990).

Men det finns problem i Nussbaums teori. Det mest problematiska är, tycker jag, hennes syn på affekt. Enligt definitionen behöver en emotion inte innebära någon fysiologisk reaktion hos subjektet. Emotioner är för Nussbaum riktade, rationella tankar och inte blinda, innehållslösa "feelings". Den affekt som – eventuellt – krävs (Nussbaum är otydlig om detta) är mental. Men vad är mental affekt? (Nussbaum är inte ensam om att tala om och lägga vikt vid mental affekt, det gör även Michael Stocker i *Valuing emotions*, 1996.) Nå, emotioner är rationella fenomen (kognitioner) och Nussbaum beskriver dem ibland som heta, brådskande *tankar*. Men en allmän bakgrundsemotion är knappast särskilt affektiv. Det kanske den inte behöver vara? En emotion är ju ett eudaimonistiskt värdeomdöme. Men, igen, emotioner är emotioner och alltså affektiva just på grund av att de är eudaimonistiska värdeomdömen: det senare ska förklara affekten och varför de tycks vara något annat än trosföreställningar.

Avståndstagandet från fysiologi och "feelings" rimmer varken med common sense eller med den vikt Nussbaum lägger vid kroppen och kroppsliga behov senare i boken. En del av problemen kommer sig av den motståndare Nussbaum föreställer sig. Hon polemiserar mot uppfattningen att emotioner är blinda, slumpartade fysiologiska reaktioner som vi är helt passiva inför. Jag känner inte till någon som försvarar en sådan syn idag.

Kärnan i många kognitiva emotionsteorier är idén att en person som känner det ena eller andra inför ett objekt *tror* något om objektet. Den som är rädd för stora hundar tror att stora hundar är eller kan vara farliga. Detta låter rimligt när det gäller vissa emotioner, som rädsla, och vissa objekt, som stora hundar, men mindre troligt när det gäller andra känslor, kärlek till exempel. Tror den som älskar ett objekt att objektet är älskansvärt? Eller när det gäller andra objekt? Vad tror den som har spindelfobi? Måste man alls tro något? Men om den som har en emotion implicit har en trosföreställning om emotionens objekt, så kan emotionens intentionalitet förstås som trosföreställningens. Detta, att kunna identifiera emotionens intentionalitet med trosföreställningens, var en av två anledningar till de kognitiva teoriernas uppsving för några decennier

sedan. (Den andra anledningen var att kunna överföra också emotionens – eventuella – rationalitet på trosföreställningens.) Trosföreställningens intentionalitet kan antingen förstås som relationen mellan tron och dess innehåll (tron är *riktad* mot innehållet) eller som relationen mellan det propositionella innehållet och det innehållet representerar, ett tillstånd i världen. En del kritiker av kognitiva teorier anser att ingetdera är den typ av intentionalitet som är involverad i emotioner (Deigh 1994). Nussbaum har en konfys inställning till detta. Hon insisterar på att emotioner är en sorts trosföreställningar, men tycker att det är fel att illustrera intentionaliteten med den vanliga pilen: emotionens ”aboutness is more internal, and embodies a way of seeing” (2001, 27).

EMOTIONER OCH PERCEPTIONER

I den reviderade teorin är emotioner inte längre värdeomdömen utan ”värdeladdade kognitioner” och ”by ‘cognitive’ [Nussbaum] mean[s] nothing more than ‘concerned with receiving and processing information’” (2001, 23). Syftet med den nya definitionen är, som sagt, att värderande kognitiva fenomen utan uppenbart propositionellt innehåll ska räknas som emotioner. Som jag redan sagt tror Nussbaum att djur för att kunna ha kognitiva emotioner måste ha en förmåga till kognitiv tolkning samt att tolkning kräver ett ”kognitivt medium” att intendera objektet i, i brist på språk något annat medium (vad det nu kan vara).

...we need, in short, ... a multifaceted notion of cognitive interpretation or seeing-as... (2001, 129)

Men hon säger också att begreppet kognitiv tolkning måste vara

... accompanied by a flexible notion of intentionality that allows us to ascribe to a creature more or less precise, vaguer or more demarcated, ways of intending an object and marking it as salient. (2001, 129)

Och vidare att:

Where all emotions are concerned, we want to insist on the presence of combination or predication, and on the centrality of eudaimonistic evaluation. (2001, 128)

Kombinationen eller prediceringen är medlet att markera något som bra eller dåligt eller viktigt med. Ett av Nussbaums djurexempel är tiken Lupa och valpen Remus som lever (levde?) hos filosofen George Pitcher. När Pitcher hittade Lupa och hennes valp var hon fientlig mot alla som närmade sig. Troligen hade hon blivit mycket illa behandlad av människor. Trots hennes aggressiva beteende gav Pitcher Lupa mat

under en lång tid. Till slut lät hon honom komma så nära att han kunde klappa henne. Lupas behov av kontakt och kärlek tog överhanden och någon falsk stolthet kunde hon inte ha som hund. Nussbaum, och Pitcher, tolkar Lupas aggressiva beteende som ett uttryck för en blandning av rädsla och ilska. Denna emotion tillika värderande kognition kräver enligt Nussbaum en förmåga till och ett medium för predicering: människor dåliga. Senare, när Lupa gjorde ett undantag för Pitcher, gjorde hon en ny predicering: denna människa bra. Prediceringen uttryckte hon med svansviftning. Lupa hade tolkat Pitcher som en snäll, matbringande människa. Tolkningen var förstås gjord i hennes kognitiva medium.

Första gången jag läste detta förstod jag det i linje med Nussbaums teori om emotioner som värderande omdömen. Lupa, med sina dåliga erfarenheter av människor, hade perceptioner av människor nära kopplade till eller simultana med perceptioner av smärta. Dessa processade och tolkade hon i sitt kognitiva medium, vilket resulterade i att hon predicerade negativt värde om människor. Perceptionerna gav upphov till en värderande kognition.

Men Nussbaum karaktäriserar ibland också *intentionalitet* som att *se-som* eller som tolkning. I den kontexten har "kognitiv" och "intentional" samma betydelse. Då och då förklarar hon, som vi sett, intentionalitet som att markera något som viktigt eller framträdande, och hon insisterar på ett mer dynamiskt begrepp intentionalitet än den konventionella pilen (riktadhet). Intentionalitet är *hur* vi ser objektet: "Once again, we should insist that aboutness is part of the emotion's identity. What distinguishes fear from hope, fear from grief, love from hate – is not so much the identity of the object, which might not change, but *the way in which the object is seen*" (2001, 28; min kursivering). När jag läste boken andra gången förstod jag det därför så här: tolkningen och prediceringen görs redan i perceptionen.

The world impinges on the animal not directly, but through these evaluative appraisals. (2001, 126)

För att någon ska ha en emotion behövs därför ingen tolkning eller predicering i ett *annat* kognitivt medium. Perception är en intentional och kognitiv process: tolkning eller predicering i ett kognitivt medium. För andra, mer komplexa, kognitiva processer behöver vi, såväl som hundar, förstås ytterligare ett kognitivt medium.

Enligt denna min andra läsning percipierar vi, och hundar, vissa objekt emotionellt. Det vi percipierar emotionellt är eudaimonistiska värden. Vissa objekt är viktiga för oss, och därför uppfattar vi dem emo-

tionellt. Det är inte så att vi först percipierar dem neutralt och sedan värderar dem och markerar dem som framträdande. De är framträdande redan i perceptionen.

Enligt en, som jag tror, vanlig uppfattning kräver en värdering flera mentala tillstånd: 1. Neutral perception av objektet. 2. Trosföreställning orsakad av perceptionen. 3. Emotion som reaktion på trosföreställningen. 4. Värdering baserad på emotionen.

Enligt min första läsning av Nussbaum är tillstånden reducerade till två: 1. Neutral perception av objektet. 2. Kognition = tolkning = emotion = värdering.

Och enligt min andra läsning till ett enda: 1. Värdeladdad perception av objektet = kognition = tolkning = emotion = värdering.

Men vad är det här *värdet* som percipieras? Varifrån kommer det? Värdet kommer från objektets egenskaper, från subjektets egenskaper och historia och från relationen mellan objektet och subjektet. Värdet är eudaimonisktiskt och uppstår i konfigurationer av objekt, subjekt och relationer, det är inte något som subjektet "lägger på" i efterhand. Men det är inte heller frågan om någon "automatisk respons".

Den senare tolkningen är intressant och jag tror att den ligger närmast Nussbaums avsikter. Den verkar visserligen motsäga hennes formulering "marking [the object] as salient" (2001, 29), men enligt henne är emotioner inte frivilligt formade omdömen. Att ha en emotion, en känsla, är att erkänna ett behov och vi kan inte välja att inte behöva. Möjligen kan vi välja att inte känna.

EMOTIONER OCH UTVECKLING

Emotioner stammar ur barnets kroppsliga behov och är märkta av sin historia. Detta vill Nussbaum integrera i sin uppfattning om emotioner som kognitiva värderingar av objekt, men integreringen är inte helt genomarbetad och tilläggen, som gör teorin rimligare, gör den samtidigt otydligare. Dels lägger hon till en genetisk tes: emotioner är kognitiva relationer till objekt som är viktiga för spädbarnets välbefinnande. Dels en kausal tes: denna historia påverkar våra emotioner senare i livet. Det senare förklarar emotioners till synes irrationella karaktär: de matchar inte alltid senare objekt "as they project the images of the past upon them" (2001, 179). Det förra förklarar varför vi har emotioner inför vissa saker men inte inför andra samt vilka emotionstyper vi har. Men inte alla emotioner kan härledas ur spädbarnets situation! Den emotion som Nussbaum undantar är nyfikenhet.

Det mesta materialet om spädbarnets utveckling hämtar Nussbaum från Winnicott och objekt-relationsteorin, en variant av psykoanalysen

där den infantila sexualiteten nedtonats och spädbarnets relationer till den eller de personer som tar hand om det satts i fokus. Ett nyfött barn är fullkomligt hjälplöst. Det behöver inte bara näring utan också kroppskontakt och smekningar, det behöver bli hållet och buret. Barnet kastas mellan välbefinnande och smärtsam hunger, törst, kyla och hetta. Ur utsattheten föds ilska, hat och hopplöshet men också kärlek och tacksamhet, om barnet tas omhand någorlunda. Behoven och bristen på kontroll upplevs som skamliga av barnet: primitiv skam. Denna skam förklarar, bland annat, varför vi senare känner avsmak inför olika kroppsliga uttömningar och sekret. Efterhand kommer kärleken och hatet att riktas mot det som barnet uppfattar som orsaken till sitt tillstånd. Emotionerna får objekt, objekt som in de flesta fall är föräldrarna.

Hur vi senare i livet upplever till exempel kärlek och vilka objekt vi väljer för vår kärlek är beroende av vår tidiga historia. "Cognitive views that leave out infancy cannot explain the way in which the emotions of adult life bear the shadows of earlier objects" (2001, 230). När det förgångna väller upp som känslostormar inom oss, kan det annars verka som om Nussbaums hopdiktade motståndare har rätt. Känslostormar, och lättare pustar, kan verka obegripliga, men går att förstå, om man känner till sin historia. Det kognitiva innehållet hos emotionen behövs för att vi ska förstå våra emotioner, anser Nussbaum. Men är inte detta att förutsätta det som skulle bevisas? Den enda typ av förklaring Nussbaum accepterar är en narrativ förklaring, vilket, enligt henne, förutsätter ett kognitivt innehåll hos emotionen. En förklaring av typen att på det fysiologiska tillståndet x , som upplevs som emotionen e , följer det fysiologiska tillståndet y , som upplevs som emotionen k , skulle hon knappast godta: den ger ingen "humanistisk" förståelse.

Jag tvivlar också på att en narrativ förklaring förutsätter ett kognitivt innehåll. Om x pappa var dålig på att byta på x , när x var bebis, så skulle det kunna leda till att x som vuxen reagerar överdrivet och blir rasande i fysiskt obekväma situationer, speciellt om x negligeras, utan att ilskan har ett kognitivt innehåll. Bara likheten i situationerna skulle kunna utlösa liknande känsloreaktioner. Haken är förstås vad "kognitivt innehåll" står för i Nussbaums utvidgade och uppmjukade teori. Ett annat problem med Nussbaums utvidgade teori är att vi aldrig kan veta exakt vilket det kognitiva innehållet i en emotion är. Det betyder att den som försöker sätta ord på sina känslor för att testa hennes teori aldrig kan avfärda den med bestämdhet.

Nussbaum tror också att en kognitiv syn på emotioner implicerar att emotioner kan påverkas av förnuftet, eftersom vi kan påverka våra värderingar förnuftsmässigt. Faktiskt låter det som om hon menade att

kognitiva värderingar kan påverka emotioner, men värderingar *är* ju emotioner, enligt henne själv.

EMOTIONER OCH SOCIAL KONSTRUKTION

Även om många drag i spädbarnets utveckling verkar vara universella, som hjälplösheten och beroendet, argumenterar Nussbaum för att vissa emotionstyper och vissa ingredienser i andra emotionstyper är ”socialt konstruerade”. Nussbaum är varken utförlig eller övertygande i sin utläggning om social konstruktion, men har ganska bra antropologiska exempel. Hon låter läsaren ana att synen på kärlek, att människors behov av och förväntningar på kärlek i parrelationer, kan vara olika i olika kulturer beroende på hur barnen tas om hand som små. Att vissa emotioner är socialt konstruerade anser Nussbaum öppnar för förändringar: vi bör fundera över hurdana vi tycker att människor ska vara och försöka uppfosta våra barn efter sådana ideal. Personligen tror jag att det vore bättre för oss om vi inte vore så förbålt romantiska. Men sådan storskalig terapi kräver att vi kan värdera våra emotioner. Ska vi göra det med ytterligare emotioner? Jag tror det.

EMOTIONER OCH HANDLING

Inte heller om emotioner och handlingsförklaringar är Nussbaum utförlig och övertygande, men ämnet är intressant. Nussbaum är kritisk till den så kallade belief-desire-psykologin, både i dess moderna, davidsonska tappning, som det är osäkert om hon har förstått, och i dess äldre, som hon kallar, humeanska form. Även om emotioner är intimt knutna till handling, så är det fel att identifiera dem med önskningar att handla på det ena eller andra sättet. “. . . it would be a mistake to identify them with desires for particular types of action” (2001, 135). Lycklig kärlek, glädje, sorg och andra emotioner är inte ens alltid incitament till handling. Emotioner kan inte reduceras till önskningar, säger hon.

On these familiar accounts, desires are hardwired in psychology, lacking in intentionality and impervious to modification. Beliefs then simply function to provide desire with information about how to attain its object. It was on this account that Hume famously held that reason is and must always be the slave of the passions. (2001, 136)

Denna bild må vara humeansk, men den är knappast Humes. Begär är en emotion hos Hume och har ett intentionalt objekt även om Hume inte använder det ordet och, framför allt, inte identifierar emotioner med trosföreställningar. Alla emotioner motiverar inte till handling, till exempel inte den emotion som Hume beskriver mest ingående: stolthet.

Just därför är den så behaglig: vi kan vila i den. Jag tror dock att Nussbaum har rätt i att begär eller önskan inom belief-desire-psykologin ofta förstås som "feelings", även om belief-desire-psykologin är ambivalent: ibland är önskningar intentionala kognitioner med semantiska egenskaper.

Nå, Nussbaum anger tre skäl att för att ändra på denna humeanska bild. 1. En önskan är intentional: den är riktad mot ett objekt, vilket den framställer som gott. 2. Önskningar och trosföreställningar räcker inte för att förklara handlingar, emotioner måste till. 3. Både önskningar och emotioner är intentionala, precis som trosföreställningar. Det föreligger ingen "artskillnad" mellan dem, varför trosföreställningar (förnuftet) inte behöver nöja sig med slavstatus, och varför både emotioner och önskningar kan påverkas av trosföreställningar. Nussbaum argumenterar för 1 och 3, men varför vi ska gå med på 2 förstår jag inte. Så som Nussbaum beskriver önskningar, värderingar av objekt, verkar de vara en typ av emotioner. Även om inte alla emotioner motiverar till handling, så kan vissa göra det och det kan räcka med emotioner som gör det, som då kan kallas för önskningar, och trosföreställningar, för att förklara avsiktliga handlingar. Eller menar Nussbaum att det också måste till emotioner i form av *värderande trosföreställningar*? Låt oss prova med Nussbaums eget exempel: (i) Min älskade mamma är döende. (ii) Jag vill vara hos henne. (iii) Alltså åker jag till henne. Men det borde gå lika bra med: (i) Mamma är döende. (ii) Jag vill vara hos min älskade mamma. (iii) Alltså åker jag till henne. Eller med: (i) Jag vill vara hos min älskade döende mamma. (ii) Alltså åker jag till henne. Hur vi formulerar handlingsförklaringen och var vi lägger värderingen (älskade mamma), som är emotionen tillika affekten och den motiverande kraften, kan knappast spela någon roll för Nussbaum.

Det som inte duger är en värderingsfri, affektlös trosföreställning och en objektlös eller affektlös önskan. Enligt Nussbaums beskrivning av Hume och belief-desire-psykologin har vi: (i) mamma är döende, (ii) känsla (önskan) utan objekt, (iii) alltså åker jag till henne. Det som fattas här är en förklaring av hur emotionen (affekten) hakar i trosföreställningen: intentionaliteten. Det som fattas i en davidsonsk variant, som i ord kan se ut precis som de nussbaumska ovan, är en förklaring av varifrån den motiverande kraften, affekten, kommer och hur den kan samsas med intentionaliteten i trosföreställningen och/eller i önskan. I grund och botten är väl problemet detsamma.

DEN VARDAGLIGA KÄRLEKEN

Vi såg att Nussbaum hamnade hos Joyce när hon klättrade nerför kärlekens steg. Denna steg klättrade hon paradoxalt nog samtidigt uppför.

Mollys kärlek till männen är, som sagt, den moraliskt och politiskt riktiga kärleken. Bättre än Jesus.

Platon var för okroppslig och narcissistisk. Augustinus återinförde den konkreta lilla människan i kärleksrelationen men tänkte för mycket på himlen. Dante däremot insåg jordelivets betydelse, men de högre sfärerna hägrade fortfarande. Emely Brontë koncentrerade sig på sitt jordiska samhälle och såg dess avigsidor: den som valde kroppsligheten blev utstött. Walt Whitman gav kroppen och sexualiteten en plats i metafysiken, men ordade alltför vitt och brett om abstrakt rättvisa och frihet. Först Joyce var tillräckligt vardaglig och partikulär för att skapa ett kärlekens ideal.

Varför är nu kroppsligheten och sexualiteten så viktig? Jo, för att den som förnekar sin kropp och sina behov och tror sig vara odödlig blir misogyn eller rasistisk. Det kroppsliga projiceras på andra, på kvinnor, på färgade, fattiga, homosexuella, påstår Nussbaum. Hon har en intressant diskussion om den begärande blicken i Whitmans poesi. En vit, heterosexuell man får se med åtrå på kvinnor av alla sorter, men färgade män får inte titta för mycket på vita kvinnor. Homosexuella och kvinnor får inte alls titta på män, vare sig vita eller färgade. Förklaringen till detta är, säger Nussbaum, att män inte vill bli påmind om sina behov och sin dödlighet. Den som blir begärligt betraktad känner sig som kropp, blir, som det brukar heta, objektiverad. Men jag undrar om det är hela sanningen. Jag känner igen obehaget; tror jag att jag är odödlig? Njä. Ibland har jag inte ens något emot blickarna. Hur jag reagerar beror på vem det är som tittar. Visserligen har jag oftast haft en mer komplex relation till dem vars blickar varit angenäma, inte bara varit kött, men inte alltid.

Också Joycediskussionen innehåller en sorglustig iakttagelse. Nussbaum refererar en scen i Odysseus: en man och en kvinna möts på en strand och har sex med varandra. Båda två är fångna i sina ideal, styrda i sin lust av litteraturens (numera mediernas) bilder av män och kvinnor. När kvinnan går sin väg ser mannen att hon haltar. "Tight boots? No. She's lame. O! Glad I didn't know it when she was on show." Vi vet alla att romantik mår bra av vin och dämpad belysning. Klumpig gång, ett visst uttal eller fel färg på jackan kan vara förödande. Jag läste en gång på en löpsedel att si och så många (många!) procent av svenskarna ibland tänker på någon annan än sin partner när de har sex. Partnern tycker att det är okej. Folk tänker på Fame-Jessica och Olof Mellberg. Endast Molly klarar av att tänka på sin man.

ÅSA CARLSON

LITTERATUR

Baier, Anette C. 1990. What emotions are about, *Philosophical Perspectives* 4.